

Toni Malminen – Sakari Wuolijoki (toim.)

Oikeus,
kirjastot ja
kulttuuri

Tilausosoite

Suomalainen Lakimiesyhdistys

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki

www.lakimiesyhdistys.fi

© Suomalainen Lakimiesyhdistys, kirjoittajat sekä kuvaajat ja kuvaoikeuksien haltijat

Kannen taideteos Outi Leinonen: *Opus*, keramiikkaa, 1998

Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen omistuksessa, julkaistu taiteilijan luvalla

Kuva: Jani Laukkanen

Kannen suunnittelu: Elina Malmi

Taitto: Taittopalvelu Yliveto Oy

ISSN-L 0356-7222

ISSN 0356-7222

IBSN 978-951-855-379-6

Oy Nord Print Ab, Helsinki 2019

Sakari Wuolijoki

Pankkijuristin ja bibliofiilin kirjasto

1. Kirjaston luonne ja käyttötarkoitus

Oma yksityiskirjastoni ei kenties ole tyypillinen esimerkki yrityslakimiehen kotikirjastosta, koska kirjastoni ei ole puhtaan ammatillinen eikä pelkästään viihteellinen, vaan osittain myös tieteellinen ja bibliofilinen. En ole hankkinut kirjastooni ainoastaan sellaista käsikirjastoa, joka on välttämätön työasioiden hoitamiseksi iltaisin ja viikonloppuisin, vaan lisäksi olen ajoittain suorastaan keräillyt oikeuskirjallisuutta. Ammatillisten tarpeiden ja bibliofilisen keräilyn ohella olen kartuttanut kirjastoa tieteellisistä lähtökohdista etenkin siihen aikaan, kun 2000-luvun alussa kirjoitin velvoiteoikeudellista väitöskirjaani. Näistä syistä oikeustieteelliseen kirjastooni on syntynyt ikään kuin kolme alaosa: ammatillinen pankkilakimiehen työssä tarvittava osa, tieteellinen osa ja bibliofilinen osa. Näistä alaosista koostuvan oikeustieteellisen aineiston lisäksi kirjastossani on tietenkin myös koti- ja ulkomaista kaunokirjallisuutta sekä eri alojen tietokirjallisuutta, mutta niiltä osin ei voida puhua mistään systematisoiduista kokonaisuuksista eivätkä ne kuulu tämän kirjoituksen piiriin.

Tästä johdannosta jo ilmenee, että kirjastoni ei ole minulle pelkästään ammatillinen työväline. Kirjat antavat henkisesti paljon ja monipuolinen kirjakokoelma auttaa ajattelemaan laajasti. Tilana kirjasto on pohdiskelun ja rauhoittumisen tyyssija. Kirjahyllyillä ja kirjoilla on myös tiettyä esteettistä ja sisustuksellista merkitystä.

2. Kirjaston ammatillinen osa

2.1. Finanssialan oikeuskirjallisuuden kehitys ja oikeuskirjallisuus

Finanssialan juridiikan muuttuminen viime vuosikymmeninä huomattavan yksityiskohtaisesti säännellyksi ja kansainväliseksi näkyy myös alan juristin oikeuskirjallisuudessa. 1900-luvun loppuvuosikymmenten pankkilakimies saattoi hyvin tehdä työtään kotimaisen lakikirjojen, muutamien perusoppikirjojen sekä velvoite- ja esineoikeuden teosten avulla. Tuon ajan pankkilakimiehen työvälineitä olivat esimerkiksi aikanaan Rahalaitosten

neuvottelukunnan aloitteesta kirjoitettu Pankkitoimen lakiasiat – klassikko, josta ilmestyi eri kirjoittajakokoonpanoilla useita painoksia vuosina 1950–1998. Pankkijuristien kirjoja ovat myös olleet Erkki Aurejärven velvoiteoikeudelliset teokset. Lisäksi esineoikeus on perinteisesti ollut pankkilakimiehelle tärkeä osaamisala ja siitä syystä alan mestariteos, Erkki Havansin Esinevakuusoikeudet vuodelta 1984 tai 1992 kuului pitkään perusvarustukseen.

Finanssialan EU-peräisen sääntelytulvan takia varsinkin kotimaisen oikeuskirjallisuuden merkitys työvälineenä on vähentynyt. Tämä johtuu ensinnäkin siitä, että lakimiehen ratkaistavaksi tulevat ongelmat koskevat usein niin tarkkaan säänneltyä erityiskysymystä, että oikeuskirjallisuutta ei yleensä ole. Toiseksi alan sääntely muuttuu niin tiuhaan, että vaikka oikeuskirjallisuutta olisikin, se ei tavallisesti olisi enää täysin ajantasaista. Tästä huolimatta pankkilakimiehet työskentelevät yhä myös sellaisen juridiikan parissa, joka ei ole EU-peräisen finanssiregulaation kohteena. Tällaisia oikeusjärjestyksen lohkoja ovat esimerkiksi jäämistöoikeus, esineoikeus, insolvenssioikeus ja yhtiöoikeus. Näiden oikeudenalojen kysymyksiä ratkottaessa oikeuskirjallisuudella on yhä merkitystä.

Toisaalta ulkomaisen oikeuskirjallisuuden merkitys pankkialan lakimiesten työssä on lisääntynyt verrattuna aiempiin vuosikymmeniin, jolloin ulkomaisen oikeuskirjallisuuden käyttö käytännön lakimiehen työssä oli tavatonta. Nykyään finanssialalla voi hyvinkin hyödyntää ulkomaista oikeuskirjallisuutta esimerkiksi sijoituspalvelujen tarjonnan tai suuryritysten kansainvälisen rahoituksen juridiikassa. Vaikka näin on, ulkomaista lähdekirjallisuutta kyllä hyödynnetään silti käytännön työssä mahdollisuuksiin nähden vähän. Esimerkiksi oikeudenkäyntikirjelmissä kynnys viitata oman kannan tueksi ulkomaisessa oikeuskirjallisuudessa esitettyyn on korkea.

2.2. Lakikirjat ja sähköiset tietokannat

Pankkilakimiehen työvälineiden yhteydessä on toki käsiteltävä myös lakikirjoja. Aiemmin Suomen laki tai Finlands lag -teokset olivat jatkuvasti käden ulottuvilla, kun nykyään pankkeihin ei välttämättä edes tilata lakikirjoja. Tämä on ymmärrettävää monesta syystä. Ensinnäkin ajantasaisin kotimainen säädösaines on saatavissa ilmaiseksi internetistä Finlex-palvelusta. Toiseksi finanssialan normeja on EU-sääntelyn myötä niin paljon, että kaikkea säädösainesta ei kyetä painamaan Suomen laki -teoksiin. Tästä syystä lakikirjoja käyttävä finanssialan regulaation parissa työskentelevä pankkijuristi joutuisi joka tapauksessa käyttämään lakikirjojen ohella myös sähköisiä palveluja.

Lakikirjojen käytöstä luopumiseen liittyy myös haittapuolia. Lakikirja on nimittäin pedagogisesti erittäin hyödyllinen. Jos lakeihin oppii tutustumaan vain Finlexin avulla, oikeusjärjestyksen kokonaisuus ei hahmotu helposti. Lakikirjassa on nimittäin loistava systematiikka. Lakikirjaa selailemalla oppii kuin itsestään sen, mitä oikeudenaloja on ja mitkä ovat kunkin oikeudenalan keskeisimmät säädökset. Etsimällä säädöstietoa vain Finlexistä

jokin keskeinen laki saattaa jäädä kokonaan huomaamatta. Käytännön työssä lakikirja tuli aiemmin usein personoitua: useimmin käytettyjä lakeja merkittiin tarralapuilla ja pykälien viereen kirjoitettiin omia pykäläviittauksia tai oikeustapausviitteitä. Tämä kaikki tuki oivallisesti säännöksiä oppimista ja muistamista. Lakikirjaan liittyy niin paljon pedagogisia etuja, että ainakin oikeustieteen opiskelijoiden olisi edelleen ilman muuta suotavaa hankkia lakikirjat. Lakikirja oli aiemmin myös juristin identiteettiin kuuluva statusesine. Edelleen olisi toivottavaa, että lakikirjoja käsiteltäisiin arvokkaasti (eikä esimerkiksi käytettäisi pöydänjalkojen alla korokkeina, kuten olen nähnyt tehtävän).

2.3. Ammatillinen yksityiskirjasto

Yllä kuvaamani trendit näkyvät myös omassa kirjastossani. En ole enää vuosiin pitänyt kotikirjastossa lakikirjoja. Ammatilliseen käsikirjastooni kuuluvat keskeisimmät kotimaiset pankkialan kannalta tärkeitä teokset. Näitä ovat esimerkiksi tietyt kulutusluotonantoa tai sijoituspalveluja koskevat monografiat. Pankkijuristin työn kannalta riittävää kuitenkin ei ole se oikeuskirjallisuus, joka koskee nimenomaan pankkipalvelujen tarjoamista. Monessa tilanteessa on nimittäin välttämätöntä tuntea myös siviilioikeuden oikeusjärjestys laajemmin. Kulutusluottojen juridiikkaan esimerkiksi kuuluu panttaus, jota ei voi hallita tunteematta maakaarta ja kiinteistöoikeutta. Sijoitusneuvonnan juridiikkaan puolestaan kuuluu riitatilanteissa myös vahingonkorvausoikeus, jonka hyvä hallinta edellyttää esimerkiksi syy-yhteyksysymyksiä ja sopimusoikeuden yleisempiä oppien tuntemusta. Yksityishenkilöiden pankkipalvelutilanteissa asiakkaan kuolema aiheuttaa usein oikeudellisia kysymyksiä, joita ratkottaessa on tunnettava perintöoikeuden järjestelmä.

Koko oikeusjärjestyksen kattavan ajantasaisen kirjaston ylläpitäminen kotiolosuhteissa on valitettavan hankalaa. Siksi ammatillinen käsikirjastoni on melko sattumanvarainen. Monet kirjoista olen saanut lahjaksi niiden tekijöiltä.

Kotona työskentely ei välttämättä edes edellytä paperimuotoista oikeuskirjallisuutta, koska sähköiset palvelut mahdollistavat niihin kuuluvan oikeuskirjallisuuden käytön kotoakin. Tästäkään syystä en juurikaan hanki kotiini oikeuskirjallisuutta pelkästään ammatikäyttöä varten. Siitä huolimatta monet teoksista, jotka ikään kuin kuuluvat kirjastoni teolliseen osaan tai bibliofiiliseen osaan, ovat toki hyödyksi myös ammatikäytössä.

Ammattikirjallisuuteni yhteydessä on mainittava myös taloustieteellinen kirjallisuus. Finanssialan lakimiehen ammattitaidon kannalta on ilman muuta hyödyllistä tuntea myös rahoitusteoriaa. Luotonmyönnön ja arvopaperimarkkinoiden sääntelyn syvälinen ymmärtäminen edellyttää lisäksi rahoitusteorian perusteiden tuntemista. Siksi kirjastooni kuuluu kansantaloustieteen, rahoitusteorian ja sijoitustoiminnan oppi- ja käsikirjoja. Nämä ovat lähes kaikki ulkomaisia.

3. Kirjaston tieteellinen osa

Kirjoittaessani väitöskirjaani 2000-luvun alussa tarvitsin tietysti suuren määrän lähdekirjallisuutta. Käytin jonkin verran Eduskunnan kirjastoa, mutta koska tein väitöskirjaani työn ohessa pääosin iltaisin, öisin ja viikonloppuisin, julkisten kirjastojen aukioloajat eivät olleet minulle riittäviä. Tästäkin syystä hankin tutkimuksen kannalta keskeisimmän oikeuskirjallisuuden omistukseeni.

Aluksi päätin hankkia tutkimukseni kannalta olennaisimmat pohjoismaiset väitöskirjat ja muut monografiat. Suomen osalta tämä merkitsi sitä, että pyrin ostamaan kaikki viimeisten vuosikymmenien sopimus- ja arvopaperimarkkinaoikeudelliset tutkimukset. Suuri osa näistä oli julkaistu Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen A-sarjassa, joten tehtävä oli helpohko. Lakimiesyhdistyksen etuihin kirjakustantajana nimittäin kuuluu erittäin hyvä vanhempien kirjojen saatavuus. Osan kotimaisista kirjoista jouduin kuitenkin metsästämään antikvariaateista, joissa ei kyllä yleensä myydy mitään oikeustieteellistä kirjallisuutta. Tämä on tutkijan kannalta sääli, koska varsinkin siviilioikeuden peruskysymyksiä osalta vanhalakin oikeuskirjallisuudella voi olla suuri arvo. Nykyään tilannetta helpottavat internetissä toimivat antikvariaatit ja myyntipalstat.

Tutkimustyössä on tärkeää perehtyä myös vanhempaan oikeuskirjallisuuteen. Vaikka sääntely on muuttunut ja vanha oikeuskirjallisuus on yleensä läpeensä ”vanhentunutta” normatiivisesta näkökulmasta, aiemmissa tutkimuksissa saatetaan käsitellä kysymyksiä, jotka edelleen ovat relevantteja. Esimerkiksi Väinö Vihman tutkimus vakuutuksenottajan tiedonantovelvollisuuksista vuodelta 1945 oli minulle hyödyksi väitöskirjani kysymysten jäsentelyssä.

Ulkomaisten lähdeaineiston hankkiminen oli luonnollisesti selvästi vaikeampaa kuin kotimaisen. Ostin pohjoismaista oikeuskirjallisuutta Tukholmasta, jossa on muutamia antikvariaattejakin, jotka ilahduttavasti myyvät myös oikeustieteellistä kirjallisuutta. Lisäksi tilasin ulkomaisia kirjoja internetin kautta. Loppujen lopuksi väitöskirjani lähdeaineistosta huomattava osa oli ulkomaista oikeuskirjallisuutta, koska tutkimukseni aihepiiristä oli kirjoitettu niin paljon kansainvälisesti.

Keskeisimpien tutkimuksien systemaattisen hankkimisen ohella tulin tutkimustyön tiimellyksessä tehneeksi paljon tutkimuksen kannalta hyödyllisiä hajahankintoja tutkimuksen reuna-alueilta. Merkittäväksi sivukiinnostuksen kohteeksi muodostui esineoikeus, koska olin työni puolesta perehtynyt vakuusoikeuteen. Tästä oli se hyöty, että pystyin tutkimuksessani hyödyntämään esineoikeudellisia oppeja tiedonantovelvollisuuksien teoriaa kehiteltäessä.

Oikeustieteellisen tutkimuksen kannalta aikakauskirjoissa, kuten Lakimiehessä ja Defensor Legiksessä, julkaistut artikkelit ja muut kirjoitukset ovat vähintään yhtä merkityksellisiä kuin monografiat. Artikkeleissa on usein pureuduttu monografioita yksityiskohtaisemmin

johonkin oman tutkimuksen kannalta kiinnostavaan kysymykseen. Parhaassa tapauksessa – ja tätä esiintyy ainakin Suomessa valitettavan harvoin – oikeustieteellisissä aikakauskirjoissa on suorastaan tieteellistä debattia oman tutkimusaiheen kannalta kiinnostavasta kysymyksestä. Nykyään oikeustieteellisten aikakauskirjojen käyttö sähköisesti on erittäin helppoa, mutta itse olen siitä huolimatta myös säilyttänyt paperisena Lakimiehen vuosikerrat vuodesta 2002 alkaen. Olen sidottanut vuosikerrat mustiin nahkakansiin V. & K. Jokisen mainiossa kirjansitomossa Helsingissä. Näin ne sopivat ulkoasultaan Lakimiehen vuosikertoihin vuosilta 1908–1931 sekä 1938–1952, jotka minulla myös on sidottuna.

Väittelemisen jälkeen kirjastoni tieteellinen osa on laajentunut satunnaisemmin. Olen edelleen ostanut itseäni kiinnostanutta tai työn tai tutkimuksen kannalta tärkeää tieteellistä kirjallisuutta. Tutkimuksellista osuutta kirjastossani on myös kasvattanut se, että olen vuodesta 2012 alkaen ollut Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen hallituksessa. Tästä syystä tieteellinen kirjastoni on luonnollisesti kasvanut kaikilla oikeudenaaloilla.

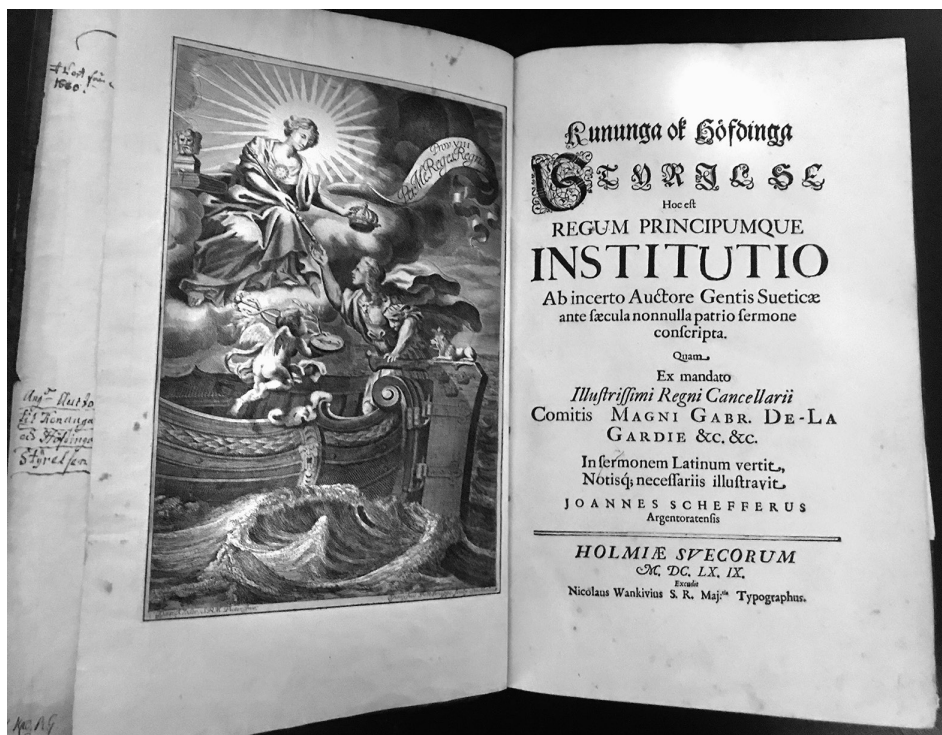
4. Kirjaston bibliofilinen osa

4.1. Kokoelman tausta

Bibliofilisen keräilyalani ydin on 1600- ja 1700-lukujen Ruotsi-Suomen oikeuskirjallisuus. Aloitteessani oikeustieteelliset opinnot vuonna 1998 sain kotoa suvussa perintöesineistönä kulkenutta vanhaa Ruotsi-Suomen oikeuskirjallisuutta, joka oli aiemmin kuulunut eräälle suvun asianajajalle. Kokoelma oli pienehkö, ehkä kymmenkunta nidettä, eikä siihen kuulunut mitään suuria harvinaisuuksia. Kaunis vanha kirjakokoelma innoitti silti tutustumaan vanhempaan oikeuskirjallisuuteen ja oikeustieteen historiaan. Vaikka kokoelma ei ollut bibliofilisesti erityinen, siinä oli toki suku- ja henkilöhistoriallisesti kiinnostavia piirteitä. Osa teoksista oli esimerkiksi aiemmin kuulunut viimeiselle maamarsalkalle, Viktor Magnus von Bornille, joka oli tilanomistaja ja lakimies sekä innokas perustuslaillisen suuntauksen kannattaja 1800-luvun lopussa.¹ Hänen perujaan kirjastossani on esimerkiksi siistissä kunnossa oleva David Nehrmanin *Föreläsningar över ärfvdabalken* vuodelta 1752.

Tähän kotoa saamaani kokoelmaan kuului myös muutamia sidottuja käsinkirjoitettuja luentomuistiinpanoja. Opiskelijoilla ei vielä 1800-luvullakaan välttämättä ollut mahdollisuutta hankkia painettuja kirjoja, joten luento-opetuksella oli tästä syystä suuri merkitys. Huolella tehdyistä luentomuistiinpanoista saattoi tulla opiskelijoiden kesken arvokasta kauppatavaraa. Kirjastooni kuuluu muun muassa noin kaksisataasivuiset muistiinpanot

¹ Viktor Magnus von Bornin omistamassa Sarvilahden kartanossa oli kohtalainen kirjasto. Tätä kirjastoa on kuvattu teoksessa Henrika Tandefelt (red.), *Sarvlax. Herrgårdshistoria under 600 år. Svenska litteratursällskapet i Finland* 2010.

Nimiösvuaukeama vuonna 1669 painetusta latinan- ja ruotsinkielisestä Johannes Schefferuksen toimittamasta lakikokoelmasta. Tyyli on melko tyypillinen 1600-luvun teokselle. Kuparipiirroskuvassa on havaittavissa Ruotsin suurvaltasympoliikkaa.

tuullisia, koska kysyntää tällaisiin kirjoihin kohdistuu ymmärrettävistä syistä niin vähän. Stockholms Auktionsverket järjestää erittäin korkeatasoisia kirjahuutokauppoja, joihin on helppoa osallistua myös internetissä tehtävillä tarjouksilla.

Erittäin vanhan oikeuskirjallisuuden kansainvälisessä kaupassa on otettava huomioon kulttuurivesineiden maastavientiä koskeva sääntely. Kunkin maan lainsäädännössä on yleensä rajattu tietyn vanhan esineistön maastavientiä säätämällä se luvanvaraiseksi.³ Suomessa asiasta säädetään kulttuurivesineiden maastaviennin rajoittamisesta annetussa laissa (933/2016). Tämän lain mukainen pääsääntö kirjojen osalta on, että ennen vuotta 1800 Suomessa painettujen tai ennen vuotta 1600 ulkomailla painettujen kirjojen maastavienti on luvanvaraista. Ruotsissa kulttuurivesineiden maastaviennistä säädetään kulturmiljölagen-laissa ja sitä täydentävässä asetuksessa. Tässä sääntelyssä erityisasemassa ovat muun muassa Ruotsissa ennen vuotta 1700 painetut kirjat.

³ Euroopan unionin ulkopuolelle vientiä koskee lisäksi neuvoston asetus (EY) N:o 116/2009.

Vanhan oikeustieteen keräileminen on kannustanut myös oikeushistorian ja oikeustieteen historian opiskeluun. Tässä ovat suureksi hyödyksi olleet yleisen yliopistohistorian ja oikeuden aatehistorian ohella Lars Björnen sangen yksityiskohtaiset tutkimukset.⁴ Vanhojen oikeustieteellisten teosten omistaminen on antoisampaa, kun tuntee myös niiden historiallisen ja tutkimuksellisen kontekstin. Olen toki tällä alalla vain diletantti, mutta bibliofiilisen keräilyalani ansiosta olen oppinut tuntemaan oikeustieteen kehityksen päälinjat luonnonoikeudesta käsitelainoppiin.

4.2. Esimerkkejä kokoelmasta

Ruotsi-Suomen oikeushistorian kannalta vuoden 1734 laki on tietenkin tärkeä ja kuuluu siitä syystä tämän ajan kirjaston perusteoksiin. Kyseiseen lakiin perustuvia lakikirjoja on painettu 1700-luvulla useina painoksina. Bibliofiilisesti kiinnostavin on lain ensimmäinen painos vuodelta 1736. Tämä lakikirja kuuluu kirjastooni tyydyttävässä kunnossa puoliranskalaisena sidoksena. Mainittakoon, että 1500-luvulta peräisin olevat tuomarinohjeet olivat mukana jo tässä ensimmäisessä nykyaikaisessa lakikirjassa, jossa ne oli painettu teoksen loppuun varsinaisen lakitekstin jälkeen.

Bibliofiilisen kokoelmani helmiin kuuluu ensimmäinen suomenkielinen lakikirja vuodelta 1759.⁵ Ostaessani tämän kirjan eräästä suomalaisesta huutokaupasta sen kannet olivat niin surkeassa kunnossa, että jouduin sidotuttamaan kirjan uusiin, toki 1700-luvulle tyypillisiin, nahkakansiin. Harkitsin tätä huolella, koska nämä lakikirjat ovat kulttuurihistoriallisesti tärkeää kansallisomaisuutta. Eduskunnan kirjaston vuonna 2009 tekemän selvityksen mukaan Suomessa on jäljellä vain 39 tiedossa olevaa kappaletta tästä vuoden 1759 lakikirjasta. Vaikka Fennica-kirjallisuus ei oikeastaan kuulu keräilyalaani, olen pitänyt tätä teosta arvossa. Vuoden 1759 suomenkielistä lakikirjaa voi pitää eräänlaisena suomalaisen oikeuskirjallisuuden ”Gutenbergin Raamattuna”.⁶ Fennomaanisista syistä kokoelmaani kuuluu myös Jaakko Forsmanin väitöskirja ”Pakkotilasta kriminaali-oikeudessa” vuodelta 1874. Se on ensimmäinen suomenkielinen oikeustieteellinen väitöskirja.⁷

⁴ Itselleni erityisen hyödyllinen on ollut Björnen pohjoismaisen oikeustieteen historiaa käsittelevä tutkimus ajalta ennen 1800-lukua. Teoksessa on bibliofilian kannalta kätevät kirjallisuus- ja henkilöluettelot. Ks. Lars Björne, *Patrioter och institutionalister. Den nordiska rättsvetenskapens historia. Del I. Tiden före år 1815. Rättshistoriskt bibliotek* 1995.

⁵ Ks. suomalaisen lakikirjan historiasta esim. Pirkko Knuutti: *Varhaiset lainsuomennokset*, s. 107–129, teoksessa Heikki E. S. Mattila – Aino Piehl – Sami Pajula (toim.), *Oikeuskieli ja säädöstieto. Suomenkielinen lakikirja 250 vuotta, Suomalainen Lakimiesyhdistys* 2010, s. 120–122. Vuoden 1759 suomenkielinen lakikirja on siis käännös vuonna 1736 julkaistusta ruotsinkielisestä lakikirjasta.

⁶ Gutenbergin Raamattu lienee harvinaisuutensa ja komeutensa takia maailman arvokkaimpia kirjakeräilyn kohteita. Kyse on 1450-luvulla painetusta Raamatusta. Näitä on tiedossa vain muutamia kymmeniä. Ks. tästä kirjahistorian kannalta Sirkka Havu, *Kirja kirjahistoriallisen tutkimuksen kohteena*, s. 35–72 teoksessa Tuija Laine (toim.), *Kirjahistoria. Johdatus vanhan kirjan tutkimukseen, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura* 1996, s. 50.

⁷ Suomalaisen Kirjallisuuden Seura oli julkaissut laajemmalle yleisölle tarkoitettua oikeustiedettä suomeksi jo

Muista harvinaisuuksista voin mainita keräilyalani ytimen ulkopuolelta esimerkiksi Castel De Saint-Pierren teoksen *Discours sur la Polysynodis*. Kyseinen kauniisti koristeltu pienikokoinen teos on painettu Amsterdamissa vuonna 1719 ja on sisällöltään valistusfilosofian esiajattelua. De Saint-Pierre esitteli teoksessa tuona aikana radikaalin ajatuksensa siitä, että kuninkaan asemesta vaaleilla valitut neuvostot valitsisivat ministerit. Ranskankielistä valituksen juridiikkaa kirjastossani edustaa myös Montesquieu'n tunnettu *De l'esprit des loix*, joka on kolminiteinen vuonna 1749 painettu teos. Oma kappaleeni on valitettavasti sidottu uudestaan 1800-luvun puolivälissä, mutta on toisaalta sangen siistissä kunnossa. Montesquieu'n lakien henkeä koskevalla ohjelmanjulistuksella oli oma merkityksensä Ranskan vallankumouksen synnyn kannalta, koska se tarjosi aatteellisen pohjan uudelle valtiofilosofialle.

4.3. Muutamia provenienseja

Bibliofiilisesta näkökulmasta erityisen kiinnostavaksi kirjan tekee sen provenienssin eli omistajahistorian tunteminen. Vanhoissa oikeustieteellisissä kirjoissa on usein exlibriksiä tai muita omistajamerkintöjä, jotka kertovat kiinnostavasti kirjan omistamisesta aikana, jolloin niiden hinnat saattoivat ylittää tavallisen työntekijän vuosiansiot.⁸ Itselleni läheisimpiä ovat tietysti ne kirjat, jotka ovat kulkeneet suvussa pitkään, mutta yleisemmän kulttuurihistorian kannalta muutkin ovat kiinnostavia. Kokoelmaani lukeutuu esimerkiksi aiemmin Christopher Theodor d'Antivarille kuulunut merilainsäädäntöä koskeva teos vuodelta 1667. D'Antivari oli roomalais-saksalaisen keisarikunnan ministerinä eli diplomaattina Ruotsin hovissa 1700-luvun alkupuolella.

Sisällöltään ja provenienssiltaan kiinnostava on myös kokoelmaani kuuluva sidottu kokoelma Kustaa III:n murhaoikeudenkäynnin asiakirjoja. Kaikki kuulustelupöytäkirjat ja oikeudenkäyntiasiakirjat on painettu vuonna 1792 ja sidottu sitten melko yksinkertaiseen puoliranskalaiseen nahkasidokseen (Kustaa III toki olikin tunnettu frankofiili!). Sidokseen kuuluvat myös esimerkiksi Kustaa III:n hautajaisten seremoniaa kuvaavat määräykset. Kirjassa on lukuisia omistajamerkintöjä. Kannen merkinnöistä selviää, että kirja on kuulunut Johan Eric Schröderille (1791–1857), joka oli kirjastonhoitaja ja professori Uppsalassa. Hänen kuolemansa jälkeen järjestetyssä huutokaupassa kirjan osti skandinaavisena realistina ja saksalaissuuntauksen kannattajana tunnettu Karl Olivecrona (1897–1980). Itse ostin kirjan tukholmalaisesta kirjahuutokaupasta vuosia sitten.

aiemmin. Kokoelmaani kuuluu esimerkiksi vuodelta 1863 oleva Johan Philip Palménin teos *La'in-opillinen käsikirja* itsensä Elias Lönnrotin suomentamana.

⁸ Aiempaa kirjanomistamista kuvataan myös sosiaaliluokkien kannalta kiinnostavasti teoksessa Cecilia af Forselles & Tuija Laine (toim.), *Kirjakulttuuri kaupungissa 1700-luvulla*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2008.

Hyllyssäni on myös Leo Mechelinin teos *Précis du droit public du grand-duché de Finlande* vuodelta 1886. Tässä venäläistämistoimien uhan aikoihin julkaistussa kirjassaan Mechelin esitteli Suomen valtiollista erityisasemaa. Mechelin katsoi Suomen ja Venäjän välillä vallitsevan reaaliunionin, joka oli perustettu Porvoon valtiopäivillä.⁹ Omassa kappaleessani on Mechelinin omistuskirjoitus senaattori, molempien oikeuksien tohtori H. W. J. Zilliacukselle, jonka huikenteleva seikkailijapoika Konrad ”Konni” Zilliacus oli kiihkomielinen venäläisvastaisuudessaan.¹⁰

Uudehkosta kirjallisuudesta täytyy tässä yhteydessä mainita sen provenienssin takia kirjastooni kuuluva ensimmäinen painos Hartin teoksesta *The Concept of Law* vuodelta 1961. Kirja on aiemmin kuulunut professori Otto Brusiinille ja sen välissä on hauskahko kirje vuodelta 1963. Kirjeessä Edinburghin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan dekaani A. H. Campbell kehottaa Brusiinia tutustumaan kyseiseen Hartin teokseen, vaikka kritisoi-kin Hartin ajattelua siitä, että kirjan perusta on epävarma. Samaisessa kirjeessä dekaani muun muassa valittelee hallinnollisten tehtäviensä suurta määrää ja kiittää kutsusta Suomeen, vaikka myöntääkin matkustavansa mieluummin Välimerelle palmujen ääreen. Ostin taannoin kirjan eräästä antikvariaatista Helsingissä kuudella eurolla.

4.4. Näköaloja jatkoon

Kaiken kaikkiaan kirjastoni vanhin bibliofilinen osa käsittää vain joitain hyllymetrejä. Vanhimmat teokset ovat 1600-luvun jälkipuolelta. Kokoelman pääpaino on 1700-luvun melko tavallisessa tuon ajan oikeuskirjallisuudessa. Todellisissa kansainvälisissä bibliofiilipiireissä kokoelmaani pidettäisiin epäilemättä melko maalaismaisena ja vaatimattomana. Suomalaiseksi yksityiskokoelmaksi se on kuitenkin suppealta alaltaan kohtuullisen kattava.

Kokoelman jonkinlaista kattavuutta kuvaa se, että minun on tätä nykyä vaikea löytää 1600–1700-lukujen ruotsinkielistä oikeuskirjallisuutta, jota minulla ei olisi. Olenkin siksi suhtautunut viime vuosina hyvin joustavasti keräilyalan rajauksiin ja hankkinut myös englannin- ja ranskankielistä tuon ajan oikeus-, talous- tai yhteiskuntatieteellistä kirjallisuutta.

5. Yksityiskirjaston käyttö ja järjestäminen

Kotikirjastoni on monipuolinen ja tarjoaa erilaisia henkisiä virikkeitä. Esimerkiksi tutkimusideoiden saamisen kannalta on hyödyllistä lueskella myös muuta kuin juuri oman alan uusinta oikeuskirjallisuutta.

⁹ Ks. Mechelinin näkemyksistä Hannu Tapani Klami, *Oikeustaistelijat. Suomen oikeustiede Venäjän vallan aikana*, WSOY 1977, s. 131–132.

¹⁰ Ks. Konni Zilliacuksen pienoiselämäkerta Matti Klinge, Zilliacus Konni, teoksessa Matti Klinge (toim.), *Suomen kansallisbiografia*, osa 10, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2007, s. 821–824.

Vaikka olen tässä esitysteknisistäkin syistä esitellyt kirjastoani eri osissa, käytön kannalta se muodostaa kuitenkin kokonaisuuden. Hyödynnän ammattikäytössä myös tutkimuksellista kirjallisuutta etenkin kiperiä oikeuskysymyksiä selviteltäessä. Tutkimustyössä taas on usein hyötyä käytännönläheisestä ammattikirjallisuudesta ja vanhastakin oikeustieteestä. Joissain työtehtävissäni ja tutkimuksissani minun on täytyntä perehtyä 1700-luvunkin aineistoon.

Jokainen bibliofiili tuskaillee tietenkin kirjojen säilyttämistä koskevien käytännön ongelmien kanssa. Ihanteellista olisi, että koko kirjasto olisi yhdessä paikassa ja että se olisi täydellisesti järjestetty. Tähän en itse ole pystynyt. Kirjat ovat ikävä kyllä hajallaan kaupunkiasunnossamme ja sukutilallamme olevissa rakennuksissa. Kotonakin on useita kirjahyllyjä eri paikoissa.

Kirjojen järjestäminen kirjahyllyihin on mukavaa, mutta myös vaikeaa punnintaa eri näkökohtien välillä. Kirjat voi järjestää ainakin aihealueiden, ulkonäön tai käytön yleisyyden mukaan. Satoja vuosia sitten kirjastoissa oli tapana järjestää kirjat koon mukaan ja josain määrin tämä on toki edelleen välttämätöntä kirjahyllyjen mitoituksen takia.

Tällä hetkellä olen itse järjestänyt kirjastoni aihealueiden mukaan ikään kuin osastoittain. Yhdessä osastossa on oikeustieteellinen ja muu ammatillinen oikeuskirjallisuus, yhdessä osastossa bibliofiilinen kokoelmani. Lisäksi yleiselle tietokirjallisuudelle ja kaunokirjallisuudelle on omat osastonsa hyllyissä. Osastojen sisällä olen pyrkinyt mahdollisimman paljon huomioimaan esteettisiä näkökohtia niin, että kirjahyllyistä muodostuisi kaunis säännönmukainen kokonaisuus. Esimerkiksi Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen A-sarjan kirjat ovat vierekkäin samoin kuin vaikkapa Oxford University Pressin kovakantiset vihreät teokset.

Kuvatunlaiseen edes jonkinlaiseen järjestelmällisyyteen olen kuitenkin pystynyt vain kaupunkiasuntomme kirjastossa. Kirjastoni ”varastoluokissa”, esimerkiksi maalla tai kellaritiloissa kirjojen järjestys on huonompi.

Kirjojen säilyttäminen useassa paikassa ja niiden hieman epäsystemaattinen järjestäminen kirjahyllyihin on aiheuttanut sen, että en muista, mitä kirjoja kirjastooni kuuluu, enkä aina kykene helposti löytämään tiettyä kirjaa. Olen erehdyksessä joskus ostanut kirjan, joka jo kuului kirjastooni. Simo Zittingin väitöskirjoja minulla oli parhaimmillaan kolme kappaletta. Parasta olisikin laatia omasta kirjastostaan kätevä kortisto, jossa kortit myös ilmaisivat missä kirjaston osassa kirja sijaitsee ja missä hyllyssä se on. Kortisto voisi tukea myös kirjojen lainaustoimintaa, kun kantakorttiin voisi merkitä kenelle kirja on lainattu. Yksityiskirjastoillekin on nimittäin melko yleistä, että kirjoja lainataan tuttaville. Tällainen kortisto olisi digitalisoituvassa maailmassa hengeltään samanlainen reliikki kuin itse kirjastokin...

6. Lopuksi

Onko laajan yksityiskirjaston hankinta taloudellisesti kannattavaa? Tuskin. Toisaalta kirjojen lukeminen voi jopa olla taloudellisestikin kannattavaa, koska työelämässäkin tarvitaan ammattiosaamisen ohella laaja-alaisia tietoja. Esimerkiksi rahoitusteorian perusteiden ymmärtäminen on ilman muuta ammattiosaamisen syventämisen kannalta välttämätöntä.

Kirjastoilla on kuitenkin taloudellisen arvon ja välinearvon lisäksi henkinen ja kulttuurinen arvo. Kirjasto kertoo omistajastaan ja tämän ajattelun kehittymisestä paljon. Kirjoissa olevat marginaalimerkinnot ja esimerkiksi omistuskirjoitukset voivat myös olla aatehistorian tai henkilöhistorian kannalta tärkeitä.

Yksityiskirjastoihin ja fyysisiin kirjoihin liittyy monia etuja, vaikka ne käytännössä ovatkin samalla omistajilleen ja näiden jälkeläisille huomattava säilytysongelma. On hyvinkin mahdollista, että oikeuskirjallisuuden julkaiseminen fyysisinä kirjoina tai aikakausjulkaisuina vähenee olennaisesti jo lähivuosina. Tästä seuraa, että oikeustieteellisiä kirjastoja – fyysisistä yksityiskirjastoista puhumattakaan – ei välttämättä enää kerry. Tällöin menetetään tiettyä estetiikkaa ja oikeuskulttuuria, mutta tilalle voi tulla jotain uutta, jota emme vielä tunnista. Selvää uskoakseni on, että juristeilla on ikiaikainen teknologiasta riippumaton tarve lukea ja syventyä välillä tekstien pariin.